

BIBLIOTEKE U BOSNI I HERCEGOVINI I SVIJETU LIBRARIES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA AND THE WORLD

UDC 027.54(497.16)

Centralna narodna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje

Central National Library “Đurđe Crnojević”, Cetinje

Jelena Đurović, direktor CNB CG „Đurđe Crnojević“
Cetinje, Crna Gora

Sažetak

Rad donosi pregled djelatnosti Centralne narodne biblioteke Crne Gore „Đurđe Crnojević“ od njenog ustanovljenja u 19. vijeku kao javne, do izgradnje današnje Virtualne biblioteke Crne Gore. Razvoj i prerastanje u respektabilnu kulturnu instituciju od državnog značaja, prikazan je kroz istorijat, zgrade, fondove, organizaciju, funkcije, matičnost, edukaciju, izdavačku djelatnost, osoblje i projekte ove biblioteke.

Ključne riječi: Centralna narodna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Virtualna biblioteka Crne Gore

Abstract

This paper gives oversight of the activities of the Central National Library of Montenegro “Đurđe Crnojević” from its beginning from the 19th century founded as public library until the Virtual Library construction of Montenegro. Development and becoming respectable cultural institution on state level has been given through its background, buildings, funds, organization, functions, central role, education, publishing, human resources and projects of this Library.

Keywords: Central National Library of Montenegro “Đurđe Crnojević”, Virtual Library of Montenegro

Istorija

Centralna narodna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“ (CNB „Đurđe Crnojević“) ima dugu tradiciju. Međutim, njen kontinuitet je više puta prekidano. Prvi sačuvani popisi knjiga datiraju iz XVI vijeka (1592/93. godine popisane su 42 knjige u Cetinjskom manastiru u doba dinastije Crnojević). Sve do početka XIX vijeka nema sačuvanih podataka o bibliotekama i njihovoj sudbini. Petar II Petrović Njegoš je izdvojio iz Cetinjskog manastira svjetovne knjige od crkvenih, koje su on i njegov prethodnik Petar I pribavljali, i prenio ih u svoju rezidenciju Biljardu (1838). Smatra se da je Njegoševa biblioteka imala funkciju državne biblioteke.

Ideja o osnivanju, tj. o obnavljanju državne biblioteke na Cetinju pokrenuta je tek 1893. godine. Knjaz Nikola I Petrović odlučio je da se, povodom 400-godišnjice Crnojevića štamparije, osnuje Javna biblioteka. Zakonom o Knjažesko-crnogorskoj biblioteci, donesenim decembra 1896. godine, biblioteci je stavljeno u zadatak da prikuplja „sva djela, na svijem jezicima, koja se bave Crnom Gorom“, kao i knjige ostalih jugoslovenskih i slovenskih naroda. Zakonom je ustanovljeno i zvanje državnog bibliotekara. Biblioteka je bila smještena u prostorijama Zetskog doma, zajedno s Muzejom, gdje je ostala sve do kraja Prvog svjetskog rata. Za prvog državnog bibliotekara je imenovan Filip Kovačević, koji je 1899. godine izradio pravila za uređenje biblioteke, glavni i specijalni katalog i prve štampane kataloške listiće. Time je postavio osnove za primjenu, u to vrijeme savremenih metoda rada u ovoj oblasti u Crnoj Gori.

Bibliotečki fond je uvećavan otkupom i poklonima, a od 1905. godine i obaveznim primjerkom. Te godine je, Zakonom o štampi u Knjaževini Crnoj Gori, Biblioteka dobila pravo na tri obavezna primjerka „od svake štampane stvari“ sa teritorije Crne Gore. Godine 1912. tada već Kraljevska biblioteka, imala je oko 10 000 primjeraka knjiga, preko 100 manuskripata, od kojih je jedan broj na pergamentu, više inkunabula iz štamparije Crnojevića (1493-1496) i veliki broj izdanja crnogorskih štampara u Veneciji (Božidara i Vićenca Vukovića i dr.). Uz to, posjedovala je sve crnogorske časopise i novine. U ratnim okolnostima 1918. godine uništen je skoro cjelokupan bibliotečki fond.

Između dva svjetska rata, ulogu centralne naučne biblioteke za Crnu Goru imala je Biblioteka Državnog muzeja na Cetinju, nastala 1926. godine, pretežno od preostalog fonda nekadašnje dvorske biblioteke. Poslije Drugog svjetskog rata i oslobođenja Cetinja 1944. godine, Biblioteka Državnog muzeja je vršila poslove centralne biblioteke za Crnu Goru.

Aktom Ministarstva prosvjete NR Crne Gore, 26. marta 1946. godine osnovana je Zemaljska centralna biblioteka na Cetinju, koja je u početku bila pri Državnom muzeju, da bi se krajem 1946. godine, izdvojila u samostalnu ustanovu. Početni knjižni fond sačinjavali su djelovi biblioteke Državne učiteljske škole, Bogoslovije, Društva prijatelja Francuske (osnovanog na Cetinju 1925. godine),

Italijanske biblioteke „Dante Aligijeri“ sa Cetinja i nekih privatnih biblioteka. Knjižni fond je uvećavan prijemom obaveznog primjerka svih štampanih publikacija sa prostora bivše SFRJ, zatim poklonima i kupovinom od privatnih lica i institucija.

Centralna narodna biblioteka je dobila današnji naziv 1964. godine po Đurđu Crnojeviću, vladaru Crne Gore u XV vijeku, koji je 1493. godine osnovao prvu državnu, a drugu ćirilsku štampariju u Evropi.

Zgrade. Fondovi

Centralna narodna biblioteka „Đurđe Crnojević“ smještena je na dvije lokacije na Cetinju, u dvije istorijske zgrade. To su predivna zdanja, sagrađena 1910. godine za potrebe italijanske i francuske diplomatije u Kraljevini Crnoj Gori. U zgradi bivšeg Italijanskog poslanstva smješten je osnovni fond monografskih i serijskih publikacija i posebne zbirke (Zbirka rukopisa, Geografsko-kartografska zbirka, Muzička zbirka...), kao i uprava Biblioteke, Agencije za dodjelu CIP zapisa, ISSN i ISBN brojeva, Cobiss-centar, Matična služba i Bibliografsko odjeljenje. U ovom objektu su čitaonice za studente i istraživače kao i sala za izložbe, promocije i koncerte.

U zgradi bivšeg Francuskog poslanstva je smješteno Muzejsko odjeljenje, odnosno nacionalna kolekcija „montenegrina“ (monografske i serijske publikacije), Zbirka stare i rijetke knjige i sedam veoma vrijednih legata. Čitaonica za navedene fondove je u ovom objektu. Biblioteka je dobila 1980. godine još jedan objekat, sagrađen u okviru kompleksa bivšeg Italijanskog poslanstva – depo ukupne površine 4000 m² sa 45 km polica za smještaj osnovnog fonda knjiga i periodike.

Ukupan fond Biblioteke čini preko 2.000.000 jedinica bibliotekačke građe. Osim osnovnog fonda knjiga i periodike, najznačajnije kolekcije su: nacionalna kolekcija „Montenegrina“, Zbirka stare i rijetke knjige; zbirka crnogorske periodike; zbirka rukopisa i dokumenata; geografsko kartografska zbirka; zbirka muzikalija; zbirka plakata i zbirka sitnog i dokumentacionog materijala.

Najstarija štampana knjiga koju posjeduje Biblioteka je latinična inkunabula „Noctes Atticae“ od Aulus Gelliusa, štampana 1477. godine u Veneciji u štampariji Andrije Paltašića iz Kotora.

Organizacija. Funkcije

CNB „Đurđe Crnojević“ je organizaciono podijeljena u šest odjeljenja: Odjeljenje za popunjavanje, korišćenje i čuvanje fondova; Odjeljenje za stručnu obradu bibliotekskog materijala; Bibliografsko odjeljenje; Muzejsko odjeljenje; Odjeljenje za razvoj bibliotekačke djelatnosti i Odjeljenje za opšte i zajedničke poslove.

U okviru navedenih odjeljenja realizuju se strateški ciljevi ove institucije: CNB „Đurđe Crnojević“ je nacionalna biblioteka Crne Gore. Ona je riznica pisane kulturne baštine, koja čuva materijalne dokaze o crnogorskoj kulturnoj stvarnosti, o postanku i identitetu naroda. Zato je jedna

ona od temeljnih kulturnih institucija države. Osim toga, Biblioteka prikuplja i čuva štampane i elektronske izvore, omogućava njihovu dostupnost i brine se o njihovoj zaštiti. Objavljujući crnogorsku bibliografiju, promovira pisanu kulturnu baštinu i stara se o kulturnim potrebama stanovništva. Digitalne tehnologije i Internet joj otvaraju nove puteve do korisnika, poboljšanje i povećanje obima usluga i modernizuju njeno ukupno poslovanje. U skladu sa načelom opšte dostupnosti informacijama, afirmiše princip jednakosti i demokratičnosti. Kao državna matična biblioteka stara se za razvoj bibliotekarstva u Crnoj Gori. Svojim znanjem i iskustvom pomaže u radu ostalih biblioteka, koristeći povezivanje i praksu velikih biblioteka u okruženju, Evropi i svijetu. Posebnu pažnju posvećuje permanentnom obrazovanju svojih kadrova u cilju sticanja znanja i vještina iz informacionih tehnologija, bez kojih je nezamislivo savremeno bibliotekarstvo.

Od 2005. godine, Biblioteka obavlja funkciju Nacionalnog bibliografskog centra, sa zadatkom da vrši univerzalnu bibliografsku kontrolu naslova objavljenih u Crnoj Gori. U njenom sastavu su i Agencije za izradu CIP zapisa za crnogorske izdavače i Nacionalne agencije za dodjeljivanje međunarodnih identifikacionih brojeva za publikacije ISBN, ISSN, bar kod. Aktivni je član IFLA-e (najznačajnija međunarodna bibliotekaška asocijacija); CDNL-a i CENL-a, zatim LIBER-a. Učestvuje u projektima SEEDI, Jadransko jonske inicijative, u projektu Biblioteca mediterana, i drugim. Takođe, uspješno sarađuje sa UNESCO-om na raznim bibliotekskim projektima. Biblioteka je nedavno pristupila evropskom projektu TEL (The European Library).

Matična djelatnost. Edukacija bibliotekara

Biblioteka obavlja stručni nadzor nad radom svih biblioteka u Crnoj Gori i vodi neophodne evidencije i statistike. Pruža stručnu pomoć i organizuje seminare i radionice za sve bibliotekare na teritoriji države. U cilju osposobljavanja zaposlenih u bibliotekama i provjere znanja, organizuje dva puta godišnje stručni bibliotekarski ispit za sticanje odgovarajućih stručnih zvanja. U okviru Biblioteke djeluje i Komisija za dodjelu viših zvanja u bibliotekačkoj struci. Za dobijanje licenci za rad u Cobiss-u, Biblioteka takođe organizuje kurseve, obuke, testiranje i provjeru znanja nakon čega izdaje odgovarajuće sertifikate.

Izdavačka djelatnost

CNB „Đurđe Crnojević“ razvija svoju izdavačku djelatnost u okviru nekoliko prepoznatljivih izdavačkih cjelina, kao što su *Fototipska izdanja* inkunabula Crnojevića štamparije, fototipska izdanja stare i rijetke crnogorske periodike, zatim *Retrospektivna nacionalna bibliografija* (do sada objavljeno 29 svezaka u okviru 4 toma); *Tekuća crnogorska bibliografija*; *Bio-bibliografije*; *Posebna izdanja i Katalozi*. Biblioteka objavljuje stručni časopis „*Bibliografski vjesnik*“ od 1961. godine sa prekidom u izlasku između 1964-1976, od kada izlazi kontinuirano.

U okviru svih edicija do sada je izašlo 160 naslova.

Razvoj. Projekti

Danas je Centralna narodna biblioteka Crne Gore nosilac razvoja bibliotečko-informacionog sistema u Crnoj Gori. Ona rukovodi i koordinira projektom **Virtuelna biblioteka Crne Gore** koji podrazumijeva umrežavanje svih crnogorskih biblioteka u jedinstveni bibliotečko-informacioni sistem. II faza projekta Virtuelna biblioteka Crne Gore je završena, što znači da je formiran Cobiss Centar Crne Gore i do sada je u sistem COBISS.CG uključeno 26 crnogorskih biblioteka. U uzajamnom on-line katalogu COBISS.CG ima preko 200.000 bibliografskih zapisa knjiga i periodike. Ostvareni rezultati po pitanju automatske obrade publikacija su zadovoljavajući, jer se u bazu podataka unese kompletan godišnji priliv knjiga. Za retroaktivni unos podataka bibliotečkog fonda, prioritet ima zbirka «Montenegrina» i Zbirka stare i rijetke knjige, na čemu se intenzivno radi. Biblioteka je potpisala sporazum COBISS.Net u Skoplju 2006 godine i aktivno je uključena u ovu mrežu zajedno sa 5 država u regionu: Bosnom i Hercegovinom, Slovenijom, Srbijom, Makedonijom i Bugarskom i veoma koristi povoljnosti besplatnog preuzimanja bibliografskih zapisa iz drugih COBISS baza.

Biblioteka je formirala 2008. godine **Centar za mikrofilmovanje i digitalizaciju mikrofilmova**. Na osnovu plana zaštite i utvrđenih prioriteta, započet je proces mikrofilmovanja starih crnogorskih novina i časopisa. Do sada je mikrofilmovan i skenirani mikrofilmovi najznačajnije novine „Glas Crnogorca“, koji predstavlja kulturno dobro Crne Gore, kao i još nekoliko, takođe, značajnih naslova stare crnogorske periodike.

Nacionalni program digitalizacije biblioteka usvojila je Vlada Crne Gore krajem 2008. godine. Zajedno sa standardima, koji treba uskoro da se donesu, omogućiće pokretanje sveobuhvatnog i dugoročnog procesa digitalizacije bibliotečke građe. Programom je predviđeno formiranje Centra za digitalizaciju pri CNB „Đurđe Crnojević“.

U okviru Odjeljenja za popunjavanje, korišćenje i čuvanje fondova djeluje konzervatorska radionica. Trenutno rade na Projektu konzervacije i restauracije fonda stare i rijetke knjige.

Osoblje. Finansiranje

CNB „Đurđe Crnojević“ ima 84 zaposlena, od toga 50 na stručnim bibliotečkim poslovima. Veoma posvećuje pažnju obrazovanju kadrova, kako formalnom, tako i neformalnom. Putem donatorskog projekta deset bibliotekara je pohađalo vanredne postdiplomske studije u Zadru, 8 je diplomiralo, a dvije bibliotekarke su trenutno na istim studijama.

Na osnovu usvojenih godišnjih planova i programa, Biblioteka se finansira iz budžeta Crne Gore. Osim ovih sredstava, veoma je aktivna kad se ukaže prilika za kandidovanjem raznih projekata kod stranih donatora. Važno je istaći, kad su u pitanju donatorska sredstva, da od Vlade Slovenije, CNB svake godine dobija značajnu pomoć u opremi za funkcionisanje i razvoj sistema COBISS.CG. Takođe, dio objekata Biblioteke je renoviran od donatorskih sredstava Kraljevine Norveške i Vlade Slovenije u vrijednosti od 700.000 eura. Ove godine je Ministarstvo kulture Crne Gore uložilo preko 100.000 eura za nastavak radova. Očekujemo da će se sredstvima Vlade Crne Gore iduće godine završiti radovi na rekonstrukciji i restauraciji objekata Biblioteke. CNB je 2008. godine realizovala značajnu donaciju Vlade Japana, koja se sastojala od opreme za mikrofilmovanje i digitalizaciju starih crnogorskih knjiga i periodike u vrijednosti od 68.000 eura. Iz sredstava razvojne pomoći Vlade Slovenije Biblioteka je dobila donaciju za nabavku novog namještaja u iznosu od 200.000 eura. Za posljednje četiri godine Biblioteka je uspjela da investira preko 1.000.000 eura stranih donacija u objekte, opremu i obrazovanje kadrova.

**